

HALİKARNAS BALIKÇISI

Bulamaç

roman

Derleyen: Sevilay ÖĞÜT

Baskıya Hazırlayan: Şadan GÖKOVALI

BİLGİ YAYINEVİ

HALİKARNAS BALIKÇISI 1890-1973

“Tarih sahibi” Sadrazam **Cevat Paşa**’nın kardeşi, tarihçi-yazar-vezir **Mehmet Şakir Paşa** Girit’te sefirken,* eşi **İsmet Hanım**, 16/17 Nisan 1890 gecesine bir oğlan doğurdu. Çocuğa, anasının o gece düşünde **Musa Peygamber**’i görmesi dolayısıyla “Musa”, amcasının ve babasının adlarından ötürü “Cevat Şakir” adları verildi.

Musa Cevat Şakir’in çocukluğu, babasının atandığı Atina/Faleron’da, beş yaşından sonra İstanbul/Büyükkada’da geçti. Bu yıllarda resim yeteneğiyle dikkati çeken **M.C. Şakir**, bir yandan özel dersler alırken, bir yandan Büyükkada Mahalle Mektebi’nde okudu. İngilizceyi hayli iyi kavradığı için, hazırlık okumadan Robert Kolej birinci sınıfına alındı. Bu okulu, ilk mezunlarından biri olarak pekiyi dereceyle bitirdi.

Kendisi, kendini bildi bileli denizci olmak istiyordu. Ama ailesinin ısrarı üzerine İngiltere’nin Oxford Üniversitesi’ne gönderildi. Orada “Yakın Çağlar Tarihi” bölümünde öğrenim gördü. Bu arada, Oxford’un ünlü kitaplığından yararlandı.

Yurda dönünce İstanbul’da, çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazdı, karikatür ve kapak resimleri çizdi (1910-1925).

Resimli Hafta dergisinin 13 Nisan 1925 günlü sayısında, “Hapishanede İdama Mahkûm Olanlar Bile Bile Asılmaya Nasıl Giderler?” başlığı ve **Hüseyin Kenan** imzasıyla yayımlanan yazısı yüzünden üç yıl kalebentlikle Bodrum’a sürüldü. Cezasının son yarısını İstanbul’da geçirdikten sonra yeniden döndüğü Bodrum’da yaklaşık çeyrek yüzyıl kaldı. Bodrum’un Karia ça-

*) *Meydan Larousse* (XI/710-a) “Resmo kumandanı”; *Osmanlı Tarihi* (Enver Ziya Karal, VIII/143) “komiser” diyor.

ğındaki adından esinlenerek **Halikarnas Balıkçısı** takma adını kullanır oldu. Bodrum'un gelişmesine ve Anadolu uygarlığının tanınip tanıtılmasına olağanüstü katkılarda bulundu.

Servet-i Fünun, *Cumhuriyet* ve daha sonra *Demokrat İzmir* gibi dergi ve gazetelerde **Halikarnas Balıkçısı** takma adıyla yazdığı yazı, hikâye ve romanlarla uluslararası üne kavuştu.

Çocuklarının ortaöğrenimleri için 1947'de yerleştiği İzmir'de gazetecilik, yazarlık ve turist rehberliği yaptı. 13 Ekim 1973 Cumartesi günü saat 15.10'da İzmir'de öldü ve Bodrum'da "manevi oğlu" **Şadan Gökvalı** ile birlikte seçtiği yerde gömüldü.

SUNARKEN

Çok söyler, yazarım:

Zor inanılır üretkenlikte bir yazardı Halikarnas Balıkcısı.

Ephesoslu Blosson oğlu Herakleitos (İÖ 540-480) “**değişerek dinlenir**” der ya; Balıkçı da çalışarak dinlenirdi. Bir yazıyı “**yoruldum**” diye bırakır bırakmaz, başka bir yazıya geçerdi.

“**Bu nasıl iş Balıkçı**” derdim, “**hem yorulduğunu söylüyor, hem de soluklanmadan başka bir yazıya başlıyorsun?**”

“**Dinlenmek demek ne demek Şadan yahu**” derdi, “**dinlenmek demek, uğraş değiştirmek demek. İnsan hep dinlenseydi, dinlenmekten yorulurdu!**”

Türk halkının dediği gibi:

“Hallaca ‘dinlen’ demişler, ayağa kalkmış!..”

Nice yıllar, çok değişik gazete ve dergilerde yazmış, çizmiş Balıkçı. Bunların birçoğunu, bugün bilemediğimiz takma adlarla ya da imzasız yayımladığı için, bunları derlemek, olanaksız denecek denli zor.

Elinizdeki “**Bulamaç**”ın öyküsüye, büsbütün ilginç.

Balıkçı’nın, ölümüne (13 Ekim 1973, İzmir) dek, bana sık sık “**yazacağım**” dediği kitap “**Bulamaç**”. Yazamadan öldü diye hayıflanıyordum.

Bir gün Bilgi Yayınevimizden kalınca bir dosya geldi postayla, içinde “Bulamaç”ın daktilo edilmişiydi.

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Ömer Faruk Huyugüzel, öğrencilerinden Sevilay Öğüt’e, “**Bulamaç**”ı derlemeyi, mezuniyet tezi konusu olarak vermiş. Genç araştırmacı Öğüt, romanı, İzmir Milli Kütüphanedeki Demokrat İzmir gazetesi koleksiyonunda bulmuş. Bu değerli kardeşimiz, altı ay süreyle Milli

Kütüphaneye taşınarak tüm romanı kopya etmiş, sonra da daktiloya çekmiş.

Huyugüzel Hoca, 500 daktilo sayfasını aşan tezi denetleyip kabul etmiş.

Balıkçiseverler adına her ikisine teşekkür borçluyuz.

Anlaşıyor ki, Balıkçı; Demokrat İzmir gazetesinde 1 Ocak-12 Mayıs 1948 tarihleri arasında tefrika edilen **“Bulamaç”**ın bazı bölümlerini, sonradan, öteki kitaplarında, özellikle **“Ötelerin Çocukları”**nda kullanmış. Dahası, sayfalar süren bazı bölümler, tefrikadan **“Ötelerin Çocukları”**na olduğu gibi aktarılmış.

Bunun, bu satırların yazarı da farkında, Bilgi Yayınevi yetkilileri de.

Ama **“Bulamaç”**, belgesel değer taşıyor.

Ne yapabilirdik? Bu bölümleri ayıklasak, yapıt, bütünlüğünü yitiriyordu. Kitabı hiç yayımlamamak da olmazdı. Bu durumu okurun bilgisine sunarak **“Bulamaç”**ı yayımlamayı doğru bulduk.

Öğüt’ün derlemesini, Huyugüzel Hoca’dan sonra ben gözden geçirdim. Bazı eksik bölümleri tamamladım; dizgi yanlışlarını düzelttim. Gazete numaralarındaki atlamaların, o günlerin yayın koşullarından kaynaklandığı kanısındayım. Belgesel değeri nedeniyle, **“Bulamaç”**ın diline dokunmadım. Bunun yerine, kitabın sonuna, bugün pek kullanılmayan sözcüklerin anlamlarını açıklayan bir sözlük ekledim.

“Bulamaç”ın; doğumunun 106., ölümünün 23. yılında Balıkçı’yı sevenlerine anlamlı bir **“merhaba”** yerine geçeceğine inanıyoruz.

Şadan GÖKOVALI
İzmir, 2 Şubat 1996

BİLGİ YAYINEVİ'NİN NOTU

Halikamas Balıkçısı'nın bütün eserlerini yayımlayan yayınevimiz, Bulamaç'ı okur önüne çıkarmaktan mutludur.

Balıkçı'nın 1948 yılında Demokrat İzmir gazetesinde tefrika ettiği bu romanı 'dağıtarak', parçalarını küçük değişikliklerle öteki romanlarında kullandığı, bazı bölümlerini ise bağımsız öykülere dönüştürdüğü görülmektedir. Birçok kitabına yayılan bu dağılımı okurlarımız elbette fark edeceklerdir. Ancak Bulamaç, başka hiçbir kitabında yer almayan birçok bölümüyle, Halikamas Balıkçısı'nın coşkulu anlatımının, kıvrak ve zengin Türkçesinin tadını bize getirdiği gibi, araştırmacılar ve edebiyat tarihçileri için de ilginç bir kaynak ve belge değeri taşıyor. Kanımızca, bu da onun önemini ve değerini artırıyor.

Böyle bir yapıtın okur önüne konulmasını ve geleceğe aktarılmasını, "**bütün eserleri**"ni yayımlama sorumluluğunun yüklediği doğal bir görev sayarak Bulamaç'ı ilginize ve dikkatinize sunuyoruz.

ÖNSÖZ

İnsanın dört yıl süren edebiyat eğitimini kendi yaptığı bir çalışmayla bitirmesi çok gurur verici. Bu çalışma aslında dört yılın bitimi değil, başlangıcı olmalı. Bize verilen edebiyat kuramları ile çok güzel araştırmalar, incelemeler yapılabilir. İşte bu yolda ilk adımım olan **Bulamaç** romanını bu düşünceler ile derledim. İzmir Milli Kütüphanesi'nde yaklaşık altı ay boyunca Halikarnas Balıkcısı'nın bu romanı ile iç içe oldum. Kütüphane yöneticileri, personeli ile dostça, karşılıklı anlayış içinde bu çalışmayı meydana getirdim.

Balıkcı'nın **Bulamaç** romanı 1948 yılında Demokrat İzmir gazetesinde tefrika roman olarak yayımlanmıştır. Oldukça uzun olan roman, 1 Ocak 1948 tarihi ile 12 Mayıs 1948 tarihi arasında 126 gün boyunca gazetenin dördüncü sayfasının sağ köşesinde iki sütun hâlinde tefrika edilmiştir. 1948 yılının basım ve teknik hataları nedeniyle eser oldukça bozuk imla ile okuyucuya sunulmuştur. Ben elimden geldiği kadarıyla aslına sadık olarak bu imla hatalarını düzelttim.

Roman, Edip Muallâ adlı yazarın masa başında bir roman yazma çabası ile başlar. Romanın adı "**Mahzun Gönüller**"dir. Bu isim yazarın belirttiğine göre, Tevfik Fikret'in "**Sis**" şiirinin bulunduğu **Rubab-ı Şikeste** (Kırık Tanbur) kitabından esinlenerek yazılmıştır.

Bu ilk kısımdan sonra konu birdenbire değişir ve bir daha dönmek üzere burada bırakılır. Yazarın böyle bir yöntem kullanması dikkat çekicidir. "**Çerçeve olay**" tipi dediğimiz olay örgüsünü yapmak istediğini kabul edersek de bu mantıksız olur. Çünkü "çerçeve olay" örgüsünde başlangıçta anlatılan olay so-

nuç bölümünde tekrar gündeme gelir ve diğer geçen olaylarla bir bağlantısı olur.

Fakat Cevat Şakir başta anlattığı bu sahneyi romanında bir daha hiç kullanmıyor. Olay ve kişilerden tamamen kopuk bir bölüm. Bunun sebebini romanın tefrika hâlinde yayımlanmasına bağlayabiliriz. Başta kararlaştırdığı roman konusu belki araya zamanın girmesi ya da okuyucunun isteğine cevap verme kaygısı nedeniyle değişmiş olabilir. Bu konuda kesin bir yargıya varmak çok güçtür.

Ve hikâye birden “**Karaoğlan**” adında bir boğanın Bodrum kıyılarından İzmir rıhtımına getiriliş macerası ile başlar. Yolculuk nedeniyle kızgın olan boğa etrafa saldırır. İzmir caddelelerinde, Kordonboyu’nda gazinolara dalar, insanları korkutur. Bu korkan insanlar arasında yaşlı Hatça Nine, Doktor Muammer ve arkadaşı Nakliye Ambarı Müdürü Raif Bey vardır. Romanın ilerleyen bölümlerinde bu kişilerin özel hayatlarına girilir. Boğa, bu saldırıları sonucunda yakalanır ve öldürülür. Öldürülüş sahnesi ile birlikte boğanın geçmiş yaşamına dönülür. Bodrum kıyılarında yaşadığı günler ve son sahibi Bay Haşmet Karaoğuz ile eşi Marti’yla tanışması duygulu bir ifadeyle anlatılır. Fırtınalı geçen bu deniz yolculuğunda Marti, cesaretiyle yücelir. Bay Haşmet ise çevresine karşı kırıncı davranışları ve korkaklığı ile kötülenir.

Roman, Haşmet’in geçmişine dönüşlerle devam eder. Şımarık, para hırsı ile yetiştirilen Bay Haşmet’in babası, hatta dedesi hakkında bilgi verilir. Bu bilgiler ışığında Haşmet’in irsiyetine mağlup olduğunu anlıyoruz. O, çevresini sömüren, yazarın tabiriyle banknot hamuru ile yoğrulmuş, kadınları acımasızca kullanan, haris bir kişidir. Karşısına çıkan kadınları hiç çekinmeden harcayıp, bir kenara atabilen Haşmet, sırayla fakir kız Kezban’a, Çingene Kancay’a sarkıntılık eder. Güya amacı evlenme teklifinde bulunmaktır ama kaba davranışları ile bunu da yüzüne gözüne bulaştırır. Güçlü bir kişiliğe sahip olan bu kızlar onu ciddiye almazlar, gülüp geçerler. Fakat o, kadını sömüren ve onu aşağılayan ilkel tutumundan vazgeçmez.

Roman, kara adamını temsil eden Haşmet'ten ayrılıp deniz insanını simgeleyen kahramanlardan biri olan Sünger Dalgıcı Sadık'ın hikâyesine döner. Sadık, gönül verdiği Çakır Kız ile badem ayıklarken tanışmıştır. Kızın babası, Sadık'a kızını vermek istemez. Çünkü o denizcidir. Fakat bazı olaylardan sonra kızının değerini anlayan baba bu işe razı olur ve iki seven evlenirler. Bu mutlu son, Sadık'ın sünger avında vurgun yemesiyle sona erer. İki kolu ve bacağı felç olan Sadık, artık hayatını böylece devam ettirecektir. Yazarın, Sadık'ın sünger avına giderkenki ruh hâlini, deniz yolculuklarını ve vurgun yeme sahnesini anlatması çok renkli ve canlıdır.

Hikâye daha sonra yine kara adamlarına döner. Nakliye Ambarı Müdürü Bay Raif'in evinde bir toplantı vardır. Bu toplantıya Manisa Tımarhanesi Müdürü Doktor Muammer, Karşıyaka Evlendirme Memuru Bay Nihat, İzmir'in Sabah Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Muharrir Pertev ve Bay Haşmet'in yanında çalışan Hulusi katılır. Konuşmalar çeşitli konular etrafında cereyan eder. Bu konular genelde deliler, akıl hastalıkları, namus-para ilişkisi, terbiye ve tabii olarak Haşmet'in kötü davranışlarıdır.

Sonra Martı'nın babası Kara Mahmut'un hikâyesi anlatılır. Annesini kaybetmesi, tarlasının sel yüzünden mahvolması, Hacer ile evlenmesi ve nihayetinde kızları Martı'nın dünyaya gelmesi. Buradan sonra roman, Martı'nın büyümesi ile devam eder. O, deniz ile kucak kucağa, rüzgârla, kayıkla, ağaçlarla büyür.

Bodrum'da geçen bu olaylardan sonra tekrar İzmir'e dönülür. Karaoğlan'ın saldırdığı Hatça Nine ve kızları babalarının ölümünden sonra tütüne gidip hayatlarını devam ettirmeye çalışırlar. Büyük kız Handan, çok güzeldir, akıllıdır. Bu özelliklerinin farkında olduğu için hayatını daha iyi, daha zengin geçirmek üzere evden kaçır. Terzi Hürmüz Hanım'ın yanında çalışır, daktilo öğrenir, bol kitap okur. Küçük kız Suzan ise annesi ile hayat kavgasına devam eder.